

39. Ryssby kyrka. Sunnerbo hd.

Fig. 16.

Litteratur: A. B. Lindroth: teckning 1844 i Mg. pf. 6 mindre folio; Wieselgren: Ny Smål. Beskr. II s. 914; Stephens: O. N. R. M. vol. II s. 785.

Från Ryssby sn, som är rik på fornlämningar, äro fyra runstenar kända, av vilka tre hava påträffats vid kyrkan. I närheten av denna finnes ett gravfält, bestående av högar.¹

Wieselgren nämner en runsten i Ryssby, som skall ha hittats under västra kyrkdörren »vid sista kyrkbyggnaden». Någon redogörelse för dess text lämnas ej. I Stephens ovan anförda arbete förekommer en notis av följande lydelse: »So the Rysby stone, Småland, ends: MILAN (ac. s. m.=MILTAN) U(k) MATAR KUP(AN) (ac. s. m.) MILD EKE of MEAT GOOD.» Alla försök att få några närmare upplysningar om denna runsten voro resultatlösa, ända tills jag våren 1931 i Mandelgrenska samlingen i Lund påträffade den teckning, vilken här meddelas som fig. 16. Den synes vara omsorgsfullt gjord, och inskriften är förmodligen tydlig. Det är troligt, att Stephens har sin kännedom om inskriften från denna teckning. Mandelgren, som under sina resor besökte Ryssby år 1865, har antecknat: »Nya kyrkan är byggd år 1844 efter Ö. Int. E. ritning. Af gamla kyrkan fanns inga spår, emedan den nya kyrkan var byggd på dess plan. Vid rifningen af kyrkan fann man en runsten, som blifvit aftecknad (se ritning) af då tjänstgörande pastor, hvilken meddelade, att då han återkom till kyrkobyggnaden, hade Byggmästaren inlagt den nederst i muren vid södra dörren, så att man ej mera kunde finna den.» Där ligger stenen alltså fortfarande. Ryssby kyrkoherde det nämnda året, vilken insett vikten av stenens bevarande och på ett av allt att döma förträffligt sätt avbildat den, var magister A. B. Lindroth.² Han har själv försett sin teckning med följande redogörelse för fyndet: »Denna Runesten fanns 1844 under västra kyrkodörren af Rysby gamla kyrka, som då nedrefs. Stenen blef sedan inmurad i nya kyrkan till höger om södra Kyrkodörren nära fotmuren.»

Lindroth meddelar även stenens mått: 4 $\frac{1}{4}$ aln (=2,5 m.) hög, 1 $\frac{1}{4}$ aln (=0,73 m.) bred. Den runristade högra smalsidan är 3 alnar (=1,77 m.) lång.

Inskriften är egendomligt anordnad så till vida, att dess början, runorna 1—21, är anbragt på en av stenens smalsidor.³ Sm. 42 Tunastenen, också i Ryssby sn, har hela sin inskrift på en smalsida, där ristningen med sitt avslutande kors vid toppen ganska mycket påminner om motsvarande sida på stenen i kyrkväggen, som vid toppen över den sista runan även har ett litet kors. Försättningen läses i en slinga, som på framsidans övre del går i en båge från vänster mot höger. Något ovanför högra sidans mitt avbrytes inskriften av en flagring, som

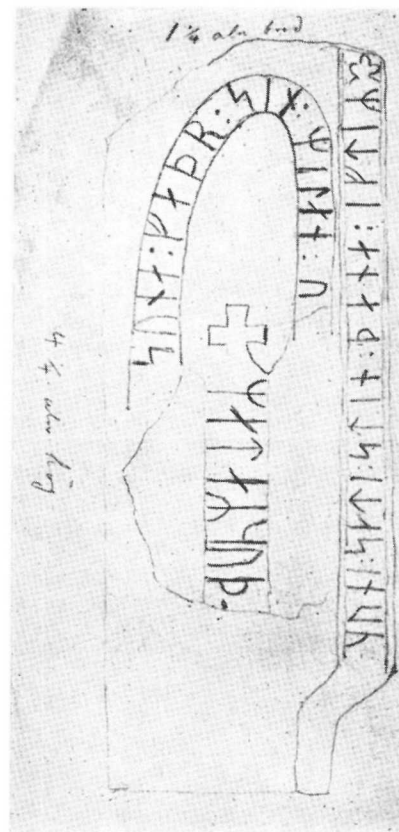

Fig. 16. Sm. 39. Ryssby kyrka. Teckning av Lindroth i Mandelgrenska samlingen.

¹ Kjellmark: Kronob. läns fornlämningar s. 92.

² Arcadius m. fl.: Växjö stifts herdaminne III s. 147.

³ Något liknande förekommer på den danska Rimsoinskriften, D. R. II: 9 (vol. II).

förstört de återstående runorna utmed denna sida. De sista orden i inskriften stå på ett rakt band, som utgår från en punkt ungefär mitt emellan den nyss beskrivna slingans båda ändar med inskriften löpande uppifrån-nedåt, en skriftriktning som ej är den vanliga i en dylik avslutande rad mitt på stenen. Ovanför mittarmen är ett kors inristat. Vid slutet äro några runor bortvittrade.

Inskriften lyder enl. Lindroth:

kuni : sati : stin : pana : iftir suna : faþr : sin : milan : u matarkup— ..
 1 5 10 15 20 25 30 35 40 45

Båda **k**-runorna, nr. 1 och 44, ha bistaven på vänster sida. Efter 46 **p** synes vid gränsen till det flagrade området ett litet streck, som av sammanhanget att döma förmodligen är bistaven till ett **a**.

1—4 **kuni** *Gunni*, mansnamn vanligt i hela Skandinavien utom på Island, dit det inlånas först på 1400-talet. Det förekommer i många svenska runinskrifter och på de skånska Hunne-stadsstenarna.¹ I en annan av Finnvedens runinskrifter, Sävsjö-Västergårdsstenen, förekommer också detta namn, **kuna**, ack.² *Gunni* anses vara en kortform av namnen på *Gunn*.³

22—25 **suna**, ack. av namnet *Suni* ~ *Soni*. Det är ej synnerligen vanligt i runinskrifter men förekommer på L. 523 (Sv. Rr. s. 93) i formen **sun**i nom. två gånger. Det ingår även i ortnamn, t. ex. Sonarp Asby sn *Sonathorpe* 1421 utt. *sønarp*⁴, Norra Sâneby utt. *nōkə sēnby* Sunne sn⁵, Sonnerup på Själland *Sonæthorp* 1346⁶ m. fl. Det fnö. *Suni* ~ *Soni*, som antages vara samma namn, skrives någon gång med lång vokal, vanligen med kort.⁷ De svenska ortnamnens nutida former förutsätta en kort vokal i första stavelsen. Alternativt kan appellativet *son* tänkas utgöra första leden i dessa namn.

26—29 **faþr**, ack. sg. av *faðir*. På Sm. 44 Ivla läses **bruþr** ack. sg., som emellertid bör jämföras med **mata** i stället för **matar** och **atr[a]** i stället för **altr[a]** i samma inskrift. Dylika enstaviga ack. sg.-former av ord med *r*-stamsböjning äro ganska sällsynta i runinskrifterna. Varken bland Östergötlands eller Ölands inskrifter finnes något säkert exempel: **brþr** Ög. 32 förekommer i en inskrift, där runor upprepade gånger utelämnats; i Ög. 91, där **sustr** förekommer, är genomgående förkortad stavning använd. Andra, säkrare fall finnas dock.⁸ Noreen anser dylika former vara skrivningar för ett enstavigt uttal, vilket exempel från litterära urkunder synas besträcka.⁹

I inskriftens senare del mellan **milan : u** och **matar** saknas några runor. Det kan antagas, att avslutningen lytt **milan : u[rþa : uk :] matar kup[an]**. Jfr Sö. 130: **fiurin : kirþu : at : faþur : tyrþ : trikela : at : tumara : militan : urþa uk : matar kupan**. *matar góðan* läses även på Sm. 44 Ivla, och ett liknande uttryck förekommer även Sm. 37 Rörbro.

Brate finner det ej omöjligt, att *mildr* i *mildan orða* haft betydelsen »munificent», ej »mild, gentle, graceful».¹⁰ Man får väl antaga, att *mildan orða* i första hand betytt vänlig i sitt tal. Den genitivkonstruktion, som här kommit till användning, om vi uppfatta *mildan* som »vänlig»,

¹ D. R. IV: 7, 8 (vol. III).

² N. Sm. Medd. VI s. 40.

³ Lind: Dopn. sp. 413, D. R. vol. IV s. XLVII.

⁴ Norrby: Ydre härads gårdsnamn s. 42.

⁵ Sv. Ortn., Fryksdals hd, s. 33.

⁶ Danmarks Stednavne II s. 91.

⁷ Lind: Dopn.

⁸ Dieterich.

⁹ Aschw. § 438: 4; Kock anser **bruþr broþr** vara förkortade stavningar, **faupr** möjligen skrivning för *fœðr* (Ljhist. V s. 66, III s. 145).

¹⁰ Runverser s. 130.

är densamma, som förekommer på isl., t. ex. *góðr viðmælis, illir heimsóknar, rauðr ásyndar* och där är mycket vanlig i poesi.¹

Transskription:

*Gunni setti stein þenna eptir Sóna, fæður sinn,
mildan o(rða
ok) matar góðan.*

Översättning:

Gunne satte denna sten efter Sune, sin fader,
mild (i ord),
på mat ej njugg.

40. Ryssby kyrkogård A. Sunnerbo hd.

Fig. 17, 18, 19.

Litteratur: B. 1011; Inventeringsprotokoll 1829 i A. T. A. med teckning; Liljegren: teckning i »Småland» II; L. 1263; Wieselgren: Ny Smål. Beskr. II s. 914; Ihrfors: Smol. sacra II s. 304.

I B. förekommer som nr 1011 en teckning av ett runstensfragment på Ryssby kyrkogård, vilket nu ej kan återfinnas. Det fanns ännu 1829, då det avritades vid en fornminnesinvente-

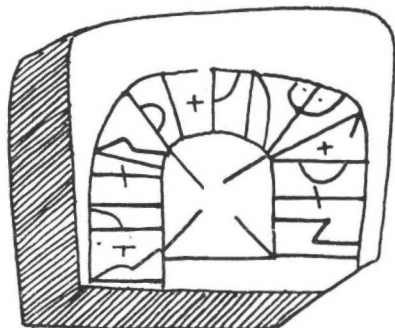

Fig. 17. Sm. 40. Ryssby kyrkogård A.
Efter B. 1011.

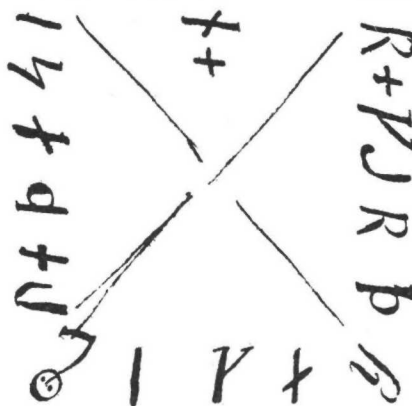

Fig. 18. Sm. 40. Ryssby kyrkogård A.
Teckning i inventeringsprotokoll 1829 i A. T. A.

ring. Då stod stenen ännu. Den beskrives som »en upprättstående gammal sten, som synes vara afslagen i ena änden». Liljegrens teckning, som hänvisats till ovan, överensstämmer i de flesta detaljer med B:s, efter vilken den kan vara kopierad.

Ennes känner till stenen endast genom äldre källor, såsom framgår av »Finnheden» s. 42. Wieselgren säger, att den står på kyrkogården, men Vistrand och Friberg, vilka varit på platsen 1880 och 1908 resp., ha ej något att berätta om den. Ihrfors har visserligen en teckning av »Fragmen saxi runici apud templum Ryssbyense» i Smol. sacra II s. 304, som fullbordades 1889, men det kan med skäl misstänkas, att B. är Ihrfors källa, då hans teckning nästan fullständigt överensstämmer med den, som finnes i B. och ingen annan efter 1880 lyckats finna denna sten. Jag har lika litet som Vistrand och Friberg kunnat återfinna stenen i fråga.

Fragmentet utgör toppen av en runsten, på vars slinga läses:

r + kiarþi + kuml + þasi.

1 5 10 15

¹ Nygaard: Norrøn Syntax s. 149 f.